

propria et Filii. „ Aut enim hoc intelligit de essentialibus attributis, et sic neque Patri neque Filio sunt propria, sed utrique communia: aut de personalibus: et sic quae sunt propria Patris, non sunt propria Filii: sicut innascibilitas et paternitas nullo modo sunt Filii, sed solum Patris. Patet autem ex praemissis ab eo, quod loquitur de essentialibus attributis. Praemittit enim quod quaecumque naturaliter dicuntur inesse Patri, omnia illa insunt Filio: sicut vita, veritas, lux et huiusmodi. Haec autem dicuntur esse propria Patri non in respectu ad Filium, neque in Filio respectu ad Patrem, sed utrique in respectu ad creaturam, cui in comparatione ad Deum non proprie praedicta conveniunt; vel proprium, non quod convenit uni soli, sed quod proprie et vere alicui convenit secundum se.

CAPUT VII.

Quomodo intelligitur quod Pater neque Filio neque Spiritu sancto indiget ad sui perfectionem.

Item potest esse dubium quod Athanasius dicit in epistola ad Serapionem, quod „ Pater per se et in se sine alicujus indigentia plenus et perfectus existens Deus, ad sui perfectionem neque Filio neque Spiritu sancto indiget. „ Quod enim Pater non sit indigens, dubium non est: sic enim neque Filius neque Spiritus sanctus indigens est. Illud enim proprie est indigens cui in se considerato aliquid deest ad suam perfectionem: quod non potest dici neque de Patre neque de Filio, neque de Spiritu sancto. Sed tamen patet quod non posset esse Pater perfectus, nisi filium haberet: quia nec Pater sine filio esset, nec esset Deus perfectus, nisi haberet verbum, et nisi haberet spiramen vitae, sicut idem Athanasius dicit in tertio sermone gestorum Nicaeni Concilii, sic inquires de Arianis, qui negabant Filium et Spiritum sanctum esse consubstantiales Patri: „ Dicunt sterilem esse et infructuosam naturam paternam, quae omnibus rebus insitam et propagativam similium dedit naturam. Et mutum faciunt Patrem et sine verbo, qui omnibus rationalibus facultatem dedit loquendi. Mortuum etiam ipsum Patrem dicunt, et expertem viventis naturae, „ in quantum scilicet negant Spiritum sanctum coessentialem Patri. In quo apparet quod non esset Pater Deus perfectus, nisi Filium et Spiritum sanctum haberet. Idem etiam Athanasius dicit in epistola ad Serapionem, quod „ Pater non potuit creare creaturam nisi per verbum, et deificandis creaturis se non potest communicare nisi per idem verbum: et similiter nec Filius nisi in Spiritu sancto. „ Commune ergo est Patri et Filio et Spiritui sancto, quod nullus

eorum sit indigens. Item commune est cuilibet eorum quod nullus sine aliis duobus potest esse Deus perfectus. Sed hac ratione proprie de Patre dicit Athanasius, quod ad sui perfectionem Filio et Spiritu sancto non indiget, quia ipse suam perfectionem non habet ab alio; Filius autem et Spiritus sanctus suam perfectionem habent a patre. Unde idem Athanasius dicit in epistola ad Serapionem: „ Non ratione Filii, nec ratione Spiritus sancti Pater existit plenus beatus Deus. Neque enim a supra se habet a quo sit, neque ab infra se habet a quo habeat, „ idest quod sit a Filio, vel a Spiritu sancto.

CAPUT VIII.

Quomodo intelligitur quod Spiritus sanctus dicitur ingenitus.

Item videtur esse dubium quod Gregorius Nazianzenus in sermone de Epiphania dicit, quod „ Spiritus sanctus secundum quod est in Deo, procedit ut sit ingenitus et non filius, medius ingeniti genitique. „ Non enim videtur quod Spiritus sanctus ingenitus dici possit. Hilarius enim dicit in lib. de Synodis, quod „ si quis duos ingenitos dicit, duos Deos facit. „ Item Athanasius dicit in epistola ad Serapionem, quod „ non est ingenitus Spiritus sanctus, quia imprincipiatum esse et ingenitum soli Deo patri catholica Ecclesia congregata apud Nicaeam recte et fideliter attribuit, et de solo Patre hoc esse credendum et praedicandum, toti mundo sub anathemate mandavit. „ Sed dicendum, quod „ ingenitus, „ dupliciter accipi potest. Uno modo pro eo quod caret principio; et sic soli patri convenit, ut ex dictis Athanasii patet. Alio modo pro eo quod non est genitum, licet sit principium habens; et sic non solum Gregorius Nazianzenus in verbis praemissis, sed etiam Hieronymus in regulis definitionum contra haereticos Spiritum sanctum dicit esse ingenitum.

CAPUT IX.

Quomodo intelligitur quod Spiritus sanctus dicitur medius Patris et Filii.

Item in praemissis verbis Gregorii Nazianzeni dubium est quod dicit, Spiritum sanctum esse medium ingeniti genitique, idest patris et filii; cum magis dicatur esse tertius, vel tertia in Trinitate persona, ut supra habitum est. Sed dicendum, quod non dicitur esse medius secundum ordinem enumerationis,

qui respondet ordini originis; sic enim Filius medius est inter Patrem et Spiritum sanctum; sed dicitur medius quasi communis nexus amborum: est enim communis amor Patris et Filii. Et similiter exponendum est quod Epiphanius dicit in libro de Trinitate, quod Spiritus sanctus est in medio Patris et Filii.

CAPUT X.

Quomodo intelligitur hoc quod dicitur, quod Spiritus sanctus sit imago Filii.

Item in pluribus locis harum auctoritatum dicitur, quod Spiritus sanctus sit imago Filii, sicut Athanasius dicit in sermone tertio Nicaeni Concilii: "Spiritus sanctus Patris et Filii una deifica et vivifica dicitur et est vera imago Filii, ipsum per omnia in se essentialiter tenens, naturaliter repraesentans, quemadmodum et Filius est imago Patris:," et in epistola ad Serapionem: "Spiritus sanctus ipsum Filium in se continet naturaliter, tamquam ejus vera et naturalis imago.," Item Basilii: "Spiritus sanctus dicitur digitus, spiramen, unctio, sufflatio, sensus Christi, processio, productio, missio, emanatio, effusio, vaporatio, splendor, imago, character, Deus verus;," et iterum: "Spiritus sanctus a Patre et Filio virtus vera et naturalis imago Patris et Filii existit, ipse utrumque nobis naturaliter repraesentans.," Apud Latinos autem non consuevit dici quod Spiritus sanctus sit imago Patris vel Filii. Dicit enim Augustinus in 6 de Trinitate, quod per verbum solus filius accipitur; et quod sic verbum dicitur quomodo imago; et quod solus Filius est imago Patris, quemadmodum et Filius. Richardus etiam de sancto Victore in suo libro de Trinitate assignat rationem, quare Spiritus sanctus non possit dici imago, sicut Filius: quia Spiritus sanctus, licet Patri sit similis in natura, sicut et Filius; non tamen convenit cum eo in aliqua proprietate relativa, sicut convenit Filius cum Patre in aspiratione activa Spiritus sancti.

Quidam autem hujus rationem assignant, quod propter hoc Spiritus sanctus non potest dici imago, quia esset imago duorum, scilicet Patris et Filii, cum sit a duobus: non potest autem esse duorum una imago. In auctoritate autem sacrae Scripturae, quam paetere non licet de divinis loquentes, expresse habetur, quod Filius sit imago Patris: dicitur enim Coloss. 1, 13: "Transtulit nos in regnum filii dilectionis suae, in quo habemus redemptionem peccatorum, qui est imago Dei invisibilis:," et Hebr. 1, 3, dicitur de Filio: "Cum sit splendor gloriae et figura substantiae ejus.,"

Sed sciendum, quod a Sanctis Graecis duae auctoritates sacrae Scripturae inducuntur, in quibus videtur dici, quod Spiritus sanctus sit imago Filii. Dicitur enim Rom. 8, 29: "Quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.," Imago autem Filii nihil aliud videtur esse quam Spiritus sanctus. Item 1 ad Cor. 15, 49, dicitur: "Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis,," idest Christi: per quam imaginem intelligunt Spiritum sanctum; licet in his auctoritatibus non expresse Spiritus sanctus imago dicatur. Potest enim intelligi, quod homines conformentur imagini Filii, vel quod portent imaginem Christi, in quantum ipsi homines sancti per dona gratiarum, ut sint similes Christo, perficiuntur, secundum illud Apostoli 2 ad Cor. 3, 18: "Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tamquam a Domini spiritu.," Hic enim imaginem non dicit esse spiritum Christi, sed aliquid a spiritu Dei in nobis existens.

Sed quia praesumptuosum est tantorum Doctorum tam expressis auctoritatibus contraire, possumus quidem dicere Spiritum sanctum esse imaginem Patris et Filii, ita quod per imaginem nihil aliud intelligatur quam existens ab alio et ejus similitudinem gerens. Si autem per imaginem intelligatur aliquid existens ab altero, ex ipsa suae originis ratione habens quod similitudinem gerat ejus a quo existit, in quantum ab altero, ut filius genitus, vel ut verbum conceptum; sic solus Filius dicitur imago: de ratione enim filii est quod similitudinem patris habeat in quacumque natura; et similiter de ratione verbi est quod sit similitudo ejus quod verbo exprimitur, cujuscumque sit verbum; sed non est de ratione spiritus vel amoris, quod sit similitudo ejus cujus est, in omnibus; sed hoc in spiritu Dei verificatur propter divinae essentiae unitatem et simplicitatem, ex qua oportet quod quicquid est in Deo, sit Deus. Nec obstat ad rationem imaginis quod Spiritus sanctus non convenit cum Patre in aliqua personali proprietate, quia similitudo et aequalitas personarum divinarum non attenditur secundum proprietates personales, sed secundum attributa essentialia. Neque enim inaequalitas et dissimilitudo secundum personalium proprietatum differentiam in divinis dici debet, sicut Augustinus dicit in libro contra Maximum. Cum enim dicitur Filius a Patre genitus, non ostenditur inaequalitas substantiae, sed ordo naturae. Similiter etiam non obstat quod Spiritus sanctus est a duobus. Est enim a duobus, in quantum sunt unum; cum Pater et Filius sint unum principium Spiritus sancti.

CAPUT XI.

Quomodo intelligitur, quod Filius sit in Patre sicut in sua imagine.

Adhuc autem videtur esse magis dubium, quod Athanasius dicit in epistola ad Serapionem: "Filius est in suo Patre tamquam in propria sua imagine." Non enim Pater est imago Filii, sed magis filius est imago patris. Sed dicendum, quod imago hic improprie sumitur pro exemplari: sic enim quandoque abusive accipitur.

CAPUT XII.

Quomodo intelligitur, quod Spiritus Sanctus sit verbum Filii.

Item videtur esse falsum quod Basilius dicit in 3 sermone de Spiritu sancto contra Eunomium haeticum: "Sicut," inquit, "filius se habet ad patrem, eodem modo Spiritus sanctus se habet ad filium." Et propter hoc dicitur, quod verbum Patris est Filius, verbum autem Filii Spiritus. "Portat," inquit Apostolus (Hebr. 1, 3), "omnia verbo virtutis suae." Verbum enim, ut Augustinus dicit in lib. de Trinitate, solus Filius est. Unde et Joannes nomen verbi pro nomine Filii ponit: nam in principio sui Evangelii dicit: "In principio erat verbum:" qui etiam in sua canonica (1, v. 7) dicit: "Tres sunt qui testimonium dant in caelo: Pater, Verbum et Spiritus sanctus." Nec refert, si quis translationem mutet ut loco verbi eloquium ponat: nam id quod quis loquitur, verbum ejus est. Unde sicut solus filius in Divinitate est verbum, ita solus est eloquium. Sed dicendum, quod verbum Dei quandoque dicitur etiam sermo divinitus inspiratus et prolatus: et de hoc verbo hic Basilius intelligit, dicens Spiritum sanctum esse verbum vel eloquium Filii effective, inquantum Sancti ab eo inspirati de Filio sunt locuti, secundum quod dicitur Joan. 16, 13, de Spiritu sancto: "Quaecumque audiet, loquetur." Et quod hic sit intellectus Basili, patet ex eo quod subdit: "Ex quo eloquium filii per Apostolum: Gladium spiritus, dicit, sumite, quod est verbum Dei." Ipsum enim verbum fidei a Sanctis prolatum, gladius spiritus manifeste dicitur.

CAPUT XIII.

Quomodo intelligitur quod dicitur, quod nomine Christi intelligitur Spiritus sanctus.

Item dubium esse videtur quod Cyrillus in lib. Thesaurorum videtur dicere, quod aliquando nomine Christi Spiritus sanctus intelligatur, sic inquit "Apostolus appellatione Christi Spiritum sanctum Christum vocavit: ait enim: Si in vobis Christus est, corpus quidem mortuum est etc.:" et post pauca: "Spiritus sanctus in nomine Christi operando, et eundem Christum in se repraesentando, nomen Christi accipere, et Christus ab Apostolo operari dicitur." Hoc autem videtur esse contra personarum distinctionem, ut nomen unius personae alteri attribuatur. Sicut enim Pater nunquam est Filius, nec e converso; ita Filius nunquam est Spiritus sanctus, nec e converso. Non potest ergo nomen Christi de Spiritu sancto praedicari: neque igitur pro Spiritu sancto poni. Sed dicendum, quod dictus Pater appellatione Christi dicit Spiritum Christum vocari, vel nomen Christi accipere, et Christum appellari, non quasi Christus de Spiritu sancto praedicetur, vel e converso (hoc enim esset Sabellianae impietatis;) sed intelligitur in nomine Christi Spiritus sanctus ratione concomitantiae, quia ubicumque est Christus, est spiritus Christi, sicut ubicumque est pater, est Filius. Unde interponit: "Numquid in hoc veritatis praedicator," Scilicet Apostolus, veritatem inconfusibilem personarum confudit sabbellizando? Non; sed potius hoc Ecclesiae indicare curavit ut Spiritus sanctus non sit alienus a natura verbi."

CAPUT XIV.

Quomodo intelligitur quod dicitur: Spiritus sanctus non mittit filium.

Item dubium potest videri quod Athanasius dicit in 3 sermone Nicaeni Concilii, loquens de arianis. "Non," inquit, "ut asserunt alienati a gratia Evangelii, et privati Domini spiritu, spiritus gratificat et mittit filium, propter hoc quod audierunt: et tunc Dominus misit me, et spiritus ejus:" Isai 48: "et alibi: Spiritus Domini super me:" Isai. 61. Hoc enim videtur esse contrarium ei quod Augustinus dicit in lib. de Trinitate, quod, Filius sit missus a Spiritu sancto, probans hoc per auctoritates inductas. Nec solum a Spiritu sancto, sed etiam a se ipso probat

eum missum, quia est missus a tota Trinitate. Sed dicendum est, quod in missione divinae personae duo possunt considerari: primo auctoritas personae mittentis ad personam quae mittitur: secundo effectus in creatura, ratione cujus persona divina mitti dicitur. Cum enim personae divinae sint ubique per essentiam, praesentiam et potentiam; secundum hoc persona divina mitti dicitur, secundum quod novo modo per aliquem novum effectum incipit esse in creatura: sicut Filius dicitur esse missus in mundum, in quantum novo modo incepit esse in mundo per visibilem carnem quam assumpsit, secundum illud Apostoli Gal. 4, 4: "Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege." Dicitur etiam mitti spiritualiter et invisibiliter ad aliquem, in quantum per sapientiae donum in eo incipit inhabitare: de qua missione dicitur Sap. 9, 10: "Mitte illam," scilicet sapientiam, a sede magnitudinis tuae, ut mecum sit et mecum laboret." Similiter etiam Spiritus sanctus ad aliquem mitti dicitur, in quantum ipsum inhabitare incipit per donum caritatis, secundum illud Rom. 5, 5: "Caritas dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis." Si ergo in missione divinae personae consideretur auctoritas mittentis ad personam missam; sic sola persona potest aliam mittere a qua est persona missa: et secundum hoc Pater mittit Filium, et Filius Spiritum sanctum, non autem Spiritus sanctus Filium; et sic Athanasius loquitur. Si autem in missione personae divinae consideretur effectus, ratione cujus persona mitti dicitur; cum effectus sit communis toti Trinitati (nam tota Trinitas operata est carnem Christi, et operatur sapientiam et caritatem in Sanctis); tunc potest dici, quod persona mittitur a tota Trinitate; et sic intelligit Augustinus.

Sed tamen sciendum est, quod licet persona divina interdum secundum Augustinum dicatur mitti a persona a qua non procedit, non tamen persona quae a nullo procedit, potest dici quod mittatur. Pater enim, quia a nullo est, a nullo mittitur, licet per aliquod novum gratiae donum hominem inhabitet, et ad hominem venire dicatur, secundum illud Joan. 14, 23: "Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus." Sic ergo in persona quae mittitur, requiritur quod aeternaliter ab alia persona procedat; sed non est necessarium quod procedat aeternaliter ab illa persona a qua mittitur; sed sufficit quod ab illa persona sit effectus secundum quem mittitur. Et hoc dico secundum modum quo Augustinus loquitur de missione. Sed secundum Graecos, persona non mittitur nisi ab illa a qua procedit aeternaliter: unde filius non mittitur a Spiritu sancto, nisi forte secundum quod est homo. Propter quod Basilius auctoritates praedictas exponit, ut per Spiritum

intelligatur Pater, secundum quod spiritus essentialiter sumitur, ut dicitur Joan 4, 24: "Deus spiritus est: et sic etiam Hilarius exponit in lib. de Trinitate.

CAPUT XV.

Quomodo intelligitur quod dicitur, quod Spiritus sanctus vere per Filium operatur.

Item dubium est Quod Basilius dicit in libro contra Eunomium, quod Spiritus sanctus vere per Filium operatur: quod quidem videtur esse falsum. Nam persona dicitur operari per illam quae ab ipsa est, sicut Pater per Filium, et non e converso. Sed dicendum, quod Spiritus sanctus dicitur operari per Filium secundum naturam humanam, non autem secundum divinam.

CAPUT XVI.

Quomodo intelligitur quod dicitur in Ecclesia: Deus non erat per gratiam in hominibus ante Christi incarnationem.

Item dubium esse videtur quod Athanasius dicit ad Serapionem: "Impossibile erat secundum praedeterminationem divinae rationis ut Ecclesia Domini invisibilem formam et incorpoream immediate nudam reciperet: sed consubstantiavit se Dominus eidem Ecclesiae, formam ejus in se assumens." Ex quo videtur quod ante Christi incarnationem Deus per gratiam in hominibus non habitaret. Quod etiam quidam haeretici dicere praesumpserunt occasione illius quod dicitur Joan. 7, 39: "Nondum erat spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus." Utrumque autem eodem modo est intelligendum. Nam sicut dicitur quod Spiritus sanctus non fuerit ante datus, quia non in tanta plenitudine datus fuerat, in quanta Apostoli eum post Christi resurrectionem acceperunt: ita etiam Ecclesia in tanta plenitudine gratiae donum accipere non potuit secundum ordinem divinum, in quanta recepit per Christi incarnationem: quia "gratia et veritas per Jesum Christum facta est," ut dicitur Joan. 1, 17. Unde in sermone Nicaeni Concilii Athanasius dicit: Equidem ipsos consumari et perfici impossibile est, nisi ego perfectum suscipiam hominem." Quod eodem modo intelligendum est sicut quod supra dictum est. Ideo autem dicit "secundum praedeterminationem divinam," quia possibile

erat Deo alio modo quam per Christi incarnationem, perfectionem gratiae humano generi conferre, loquendo de potentia absoluta; sed non potuit humanum genus hanc plenitudinem aliter consequi, supposita Dei ordinatione.

CAPUT XVII.

Quomodo intelligitur, divinam essentiam increatam conceptam esse et natam.

Item videtur esse dubium quod Athanasius dicit in epistola ad Serapionem, "essentiam divinam increatam, conceptam esse et natam ex Virgine matre." Magister enim in 3 Sentent., dist. 8, dicit, quod "quae res non est de patre genita, non videtur esse de matre nata, ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate quae non habet in Divinitate." Et sic, cum divina essentia non sit nata de patre, non potest dici esse de matre. Sed dicendum, quod sicut improprie essentia divina dicitur generans vel genita secundum generationem aeternam, in quantum essentia ponitur pro persona, ut intelligatur essentiam generare, quia Pater, qui est essentia generat: secundum eundem modum dicitur essentia divina nata de Virgine, quia Filius Dei, qui est divina essentia, natus est de Virgine.

CAPUT XVIII.

Quomodo intelligitur cum dicitur Deitas homo facta.

Item potest esse dubium quod Athanasius dicit in eadem epistola: "Deitas homo facta, per suum spiritum sibi Ecclesiam conformavit." Dicit enim Magister tertio libro Sententiarum, quod non debet dici quod "divina natura sit caro facta, sicut dicitur: Verbum caro factum est." Sic autem dicitur verbum caro factum, quia verbum homo factus est. Non ergo debet dici quod divina essentia, sive Deitas facta sit homo. Sed dicendum, quod non dicitur Deitas esse facta homo quia divina natura sit conversa in humanam; sed per illum modum quo dicitur quod natura divina assumpsit naturam humanam in una persona, scilicet verbi. Sicut etiam Damascenus dicit, quod "natura Deitatis in una personarum suarum incarnata est," idest carni unita.

Sciendum tamen, quod alia ratione dicitur quod verbum est homo, et quod Deitas est homo. Cum enim dicitur, Verbum est homo, est praedicatio per informationem; quia scilicet

persona verbi est subsistens in humana natura. Cum vero dicitur, Deitas est homo, non est praedicatio per informationem, quia humana natura non informat divinam; sed est praedicatio per identitatem; sicut etiam cum dicitur, Essentia divina est Pater, vel, Essentia divina est Filius: homo enim supponit pro persona Filii, cum dicitur, Deitas est homo. Et eadem ratio veritatis, cum dicitur, Deitas est facta homo; quia incepit esse persona Filii incarnata, quod importatur in nomine hominis, licet non inceperit esse persona Filii: semper enim Deitas fuit Filius, sed non semper fuit homo.

CAPUT XIX.

Quomodo intelligitur quod Filius Dei assumpsit humanam naturam in sua essentia.

Item dubium videtur quod Athanasius dicit in 3 sermone Nicaeni Concilii de Filio Dei loquens: "In sua usia," idest essentia, "naturam nostram a nobis assumpsit." Cum enim assumptio ad unionem terminetur: sicuti unio non est facta in natura, sed in persona: ita non videtur quod humana natura sit assumpta in essentia Filii. Dicendum est ergo, quod locutio est impropria, et sic exponenda: Assumpsit nostram naturam in sua usia; idest ut esset unita suae usiae in una persona.

CAPUT XX.

Quomodo intelligitur cum dicitur, hominem esse assumptum.

Item videtur esse dubium quod Athanasius dicit in eodem sermone, hominem esse assumptum; sic inquit, ex persona Filii loquens: "Pro pleno homine assumpto, plenum et perfectum hominibus Spiritum sanctum dedi;" et in epistola ad Serapionem: "Communio essentiae est a Patre per Filium in Spiritu sancto per deificum et Deum factum hominem ab eodem Filio sumptum."

Sciendum est autem, quod cum nihil sumat se ipsum, oportet semper esse diversum assumens et assumptum recipiens et receptum. Si ergo homo dicitur assumptus a Filio Dei, oportet quod id quod supponitur nomine hominis, sit diversum ab eo quod supponitur nomine Filii Dei. Nominem autem hominis potest supponi vel aliqua persona hominis completa, vel saltem aliquod suppositum hominis, non habens rationem personae. Si ergo dicatur quod homo sit assumptus, secundum quod homo